

УДК (477.8) “1918/1939”

Володимир Місько

КОМУНІСТИЧНА ЕКСПАНСІЯ НА ТЕРЕНИ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ПЕРША ПОЛОВИНА 1920-Х РР.)

У статті проаналізовано особливості поширення ліворадикальної ідеології на територію Польської держави упродовж першої половини 1920-х рр. Охарактеризовано методи, способи та засоби просування комуністичних цінностей більшовицьким урядом за межі Радянського Союзу.

Ключові слова: комуністична ідеологія, ліворадикальний рух, Польща, Західна Україна, пропаганда, більшовицький уряд.

Події останніх років в Україні спонукають істориків шукати пояснення складних суспільно-політичних процесів, з'ясовувати та аналізувати їх причинно-наслідкові зв'язки. Ключ до розуміння українського сьогодення лежить в історичній площині післявоєнного поширення комуністичних ідей, скерованих на розпалювання світової пролетарської революції в європейських країнах. Відмінність між двома окресленими епохами полягає лише в тому, що комуністичні постулати замінені на пропагування т. зв. “русского мира” – культурно-історичного концепту міжнародної трансдержавної і трансконтинентальної спільноти, об'єднаної приналежністю до Росії і прихильністю до російської мови та культури. З огляду на помітну ідеологічну та методологічну спадковість у зазначених подіях, актуальності набуває дослідження експансії ліворадикальної ідеології на територію Польщі в першій половині 1920-х рр.

Метою наукової розвідки є комплексний аналіз поширення комуністичної ідеології на територію Польщі упродовж 1920-х рр.

Основні завдання спрямовані на висвітлення методів, способів та форм розповсюдження комуністичних цінностей в Польській державі окресленого періоду.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що розвідка є одним із перших в українській історіографії комплексним аналізом комуністичної експансії в Польщі упродовж 1920-х рр.

Об'єкт дослідження – суспільно-політичні процеси в Польській державі означеного періоду.

Предметом наукової студії є заходи більшовицького уряду, скеровані на поширення та закріплення комуністичної ідеології за межами Радянської держави.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1920-і рр. – післяреволюційний період, упродовж якого більшовики активного намагалися “експортувати” революцію до країн Європи.

Територіальні межі наукової розвідки окреслює поняття “Західна Україна” – географічний регіон, до складу якого у міжвоєнний період входила Східна Галичина, успадкована Польщею від Австро-Угорщини, та Західна Волинь і Західне Полісся – від царської Росії. Згідно з адміністративно-територіальним поділом міжвоєнної Польщі, до складу Західної України входили: Львівське, Станіславівське, Тарнопільське, Волинське та Поліське воєводства. Терміном “Західна Україна” послуговуємося як умовним, оскільки початково він вживався як публіцистична назва ЗУНР, пізніше поширився на всі українські землі,

приєднані до УРСР упродовж 1939–1940 рр.

На сучасному етапі розвитку української історичної науки постає гостра потреба у виробленні концептуально нових підходів до розуміння суспільно-політичних процесів міжвоєнного періоду. Використовуючи новітні теоретико-методологічні засади дослідження, необхідно долати стереотипи, ідеологічні нашарування та неупереджено оцінювати місце, роль і значення комуністичної ідеології в західноукраїнському суспільстві. З огляду на це, основу нашої розвідки становлять архівні матеріали та тогочасні періодичні видання.

Геополітичне розташування Польщі значною мірою вплинуло на її входження у сферу інтересів радянської Росії, що прагнула поширити через неї революційні надбання в Європу. Першим кроком на шляху перемоги світової революції мала стати комуністична Польща [1, s. 3]. У листі до польських комуністів В. Ленін писав: “Перемога Радвлади зсередины у Польщі – величезна міжнародна перемога. Якщо тепер Радвлада здобула міжнародну перемогу, на мій погляд, на 20–30 %, то після перемоги Радвлади у Польщі міжнародна перемога комуністичної революції становитиме 40–50%, може навіть 51 %. Адже Польща поруч з Німеччиною, Чехословаччиною, Угорщиною, і Радянська Польща підірве весь режим, побудований на Версальському мирі” [2, с. 172].

У відозві II конгресу Комінтерну зазначалося: “Якщо під ударами Червоної армії розвалиться білогвардійська Польща і польські робітники захоплять владу у свої руки, то німецьким, австрійським, італійським, французьким робітникам буде легше звільнитися від своїх експлуататорів” [3, с. 362–363]. На цьому ж конгресі у серпні 1920 р. вироблено концепцію прискорення світової революції в Європі за допомогою Червоної армії і встановлення політичної влади європейського пролетаріату у вигляді Рад з подальшим приєднанням цих “дочірніх” радянських європейських республік до радянської Росії [4, с. 66].

Командувач Західним фронтом М. Тухачевський розцінював розгром “білої” Польщі як подію, що за своїм значенням небагато поступається Жовтневому перевороту: “Бійці пролетарської революції! Зверніть свої погляди на Захід. На Заході вирішується доля світової революції. Через труп “білої” Польщі пролягає шлях до світової пожежі. На багнетах ми принесемо трудовому людству щастя і мир. На Захід !... На Вільно, Мінськ, Варшаву – руш!” [5, с. 107]. Керівник Раднаркому УСРР Х. Раковський уважав запорукою успішного просування світової революції “червоний прапор робітничо-селянської влади встановлений у Варшаві” [6, с. 12–13].

Керівництво Польщі розцінювало більшовицькі устремління як намагання не тільки позбавити її незалежності, а знищити Польську державність і перетворити польський народ на рабів [7, s. 150]. Вочевидь, ця дефініція тільки посилила антагонізм польської влади щодо ліворадикального руху, ототожнюваний із загрозою, що виходила з радянської Росії.

Разом із просуванням Червоної армії на захід розгорнуто активну антипольську пропаганду. Комуністи розповсюджували листівки і відозви до місцевого західноукраїнського суспільства, де стверджували, що “біла” Польща приречена загинути, натомість мала постати Польська соціалістична радянська республіка та вільна й незалежна робітничо-селянська Галичина. Агітатори наголошували на тому, що Польща існуватиме всупереч заявам польської влади про втрату державності [8, арк. 4, 13]. Вони переконували, що Червона армія бореться за мир і дасть їм можливість утворити новий лад, закликали до повалення “кривавого” уряду та створення нової Польської Радянської республіки [9, с. 3].

Варто зазначити, що більшовики у прагненні поширити революційні ідеї використовували різні методи. Поряд із воєнним захопленням значну увагу приділяли підготовці сприятливого ґрунту безпосередньо у Польщі для

впровадження комуністичної ідеології. З цією метою у Петрограді створені ліворадикальні партійні організації із польських робітників і військових [10, с. 623]. Перша комуністична організація галичан-комуністів виникла в другій половині 1918 р. у Туркестані [11, арк. 9–14]. Лідер західноукраїнських ліворадикалів Й. Крілик пройшов вишкіл у більшовицьких установах [12, арк. 31].

Керівництво РКП(б) не шкодувало ресурсів на підготовку й утворення партійних осередків із галичан, які перебували на території Росії. Діяльність комісії з мобілізації галичан-комуністів упродовж 30 серпня 1919 р. – 19 травня 1920 р. коштувала більшовицькому урядові 2 221 899 карбованців (крб.) [13, арк. 1–6]. Навесні 1920 р. у Казані налічувалось 239 членів і кандидатів КП(б)У [14, арк. 9–18]. У Харкові діяли партійні курси, на які регулярно відправляли перевірених галичан, яких після успішного проходження приймали в партію [15, арк. 108–110, 150, 154–156].

У серпні-вересні 1920 р. на території більшовицької Росії почалося формування 1-ї польської Червоної революційної армії. Її очолив Р. Лонгва, поляк за національністю, колишній штабс-капітан російської армії [16, с. 35].

Радянська влада створила в Києві спеціальний закордонний відділ (“Закордот”) ЦК КП(б)У для підтримки і проведення революційних дій у Польщі [17, с. 40]. Осередки “Закордоту” відкрили в Житомирі, Новограді-Волинському, Слауті та інших місцевостях [18, с. 38]. Окрім того, при РКП(б) і ЦК КП(б)У діяли спеціальні Галицькі відділи (так зване “Галбюро” – В. М.), а також створено партійні центри для роботи з комуністами-галичанами у Росії та в Україні [19, с. 65–66].

У багатьох містах України при місцевих партійних осередках створено “Галбюро”. На них покладали обов’язки вести облік усіх галичан, які перебували у цих місцевостях, виявляли найбільш активних і вірних партії, скеровувати їх на курси, тобто готувати надійні, перевірені кадри. За цим напрямком працювали 3–5 осіб у кожному партійному відділенні. Зазвичай для “Галбюро” виділяли окреме приміщення з необхідним інвентарем, затверджували кошторис, а фінансування здійснювали за рахунок партійних коштів [20, арк. 1–5; 21, арк. 2, 4–5, 11–12, 15]. Кошти витрачали на виготовлення транспарантів, агітаційних матеріалів, анкет, посвідчень, оплату праці та відряджень [22, арк. 1–12].

Окрему статтю витрат становили гонорари за переклад книжок з російської на українську мову. Так, товариш Чайківський отримав два гонорари 14,6 тис. крб. та 15,9 тис. крб. відповідно [23, арк. 22–23]. Заробітна плата уповноваженого представника “Галбюро” становила 12 тис. крб. щомісяця [24, арк. 2].

Бюджет “Галбюро” при ЦК КП(б)У у першому півріччі 1921 р. становив 9 934 716 крб., проте реальне використання становило 17 535 567 крб. [25, арк. 1, 173]. Упродовж березня 1921 р. Київський губернський фінансовий відділ скерував для “Галбюро” при ЦК КП(б)У 4,7 млн крб. [23, арк. 41–44]. Піврічне фінансування одного середньостатистичного “Галбюро” у регіоні становило 1,26 млн крб. у 1921 р. [24, арк. 554–561].

Як бачимо, більшовицький уряд акумулював значні людські і фінансові ресурси на просування революційної ідеології у сусідню Польщу. На наш погляд, найважливіше завдання цих структур полягало у підготовці кваліфікованих партійних кадрів, яких переправляли до Польщі для проведення підпільної роботи. Так, 9 липня 1920 р. за посередництва 14-ої армії в Овідіюполі переправляли через радянсько-польський кордон Я. Шлюзінгера та І. Кічуна. При цьому командування армії мало забезпечити агентів усім необхідним і доповісти про переправлення, не вказуючи їхніх прізвищ та імен, а тільки номери 64 та 33 відповідно [26, арк. 1]. 16 жовтня 1920 р. Київське “Галбюро” вимагало у крайової філії державного видавництва повернути позичені кошти у сумі 1 млн.

крб., оскільки вони були вкрай потрібні для виконання секретних завдань [25, арк. 181].

Секретних агентів, яких скеровували до Польщі, забезпечували усім необхідним для проведення підпільної роботи, в тому числі значними фінансовими ресурсами. Так, товариш Рейзес, направлений до Кракова, отримав на видатки 500 тис. крб. Інший посланець – Рудінев – мав працювати на Тернопільщині. М. Левицький, М. Боднар, Т. Знак, М. Король, П. Шермак, Дідушек, Волан, Жебровський та інші теж були скеровані на Західну Україну. Кожен з них мав окреме завдання, пов'язане із підготовкою повстання в тилу польської армії. Зауважимо, що польська влада була інформована про такі факти, а також про джерела фінансування ліворадикального руху [27, арк. 10].

У результаті воєнних дій 8 липня 1920 р. створено Галицький революційний комітет (“Галревком”) – тимчасовий орган державної влади у Східній Галичині [53, с. 34]. Водночас проголошено Галицьку Соціалістичну Радянську Республіку (ГСРР). До складу ГСРР увійшло 17 повітових центрів, 48 містечок і близько 1200 сіл. Тимчасовою столицею республіки стало місто Тернопіль [54, с. 119]. Завдання з організації радянської влади на захоплених територіях покладали на Галицький організаційний комітет при ЦК КП(б)У (“Галорком”). Через “Галорком” комуністи здійснювали фінансування процесу становлення радянської влади у Галичині, на що упродовж літа 1920 р. витрачено 2 млн. крб. Поряд з цим на 3 млн. крб. профінансовано діяльність “Закордоту” [28, арк. 23; 25, арк. 198].

Функції фінансового емісара “Галоркому” виконував М. Баран. Він, перебуваючи в Західній Україні, передавав значні кошти під розписку місцевому партійному активу або представникам ревкомів. Зокрема, по 100 тис. крб. від нього отримали Заліщицький, Скала-Подільський ревкоми та Тернопільський губвоєнком, Чортківський ревком – 200 тис. крб., ревком в Озерянах Борщівського повіту – 50 тис. крб. Відділ внутрішніх справ Заліщицького та Скалатського повітових ревкомів отримали 2 026 405 та 886 323 крб. відповідно, а відділ внутрішніх справ у Мельниці – 27 145. 22 серпня 1920 р. М. Баран передав 10 тис. крб. на потреби профспілок [29, арк. 39–40, 46, 62, 91, 108–111, 115, 126, 128]. Варто звернути увагу на те, що бюджет “Галоркома” у червні–серпні 1920 р. становив 4,378 млн. крб., основну частину цих коштів витрачено на друк агітаційної продукції, її транспортування та утримання управлінського апарату [28, арк. 3–4].

“Галорком” серед іншого відповідав за вишкіл та підготовку секретних агентів. Як засвідчують досліджувані джерела, претендентів ретельно відбирали, вивчали кожну кандидатуру. Якщо особу запідозрено у співпраці з петлюрівцями чи поляками, її не відправляли за кордон, а влаштовували на відповідну роботу в радянській Україні. У розпорядження “Галоркому” потрапляли особи, які пройшли підготовку у партійних школах червоних комісарів. Однак вони не могли задовольнити “кадрового голоду” у кваліфікованих партійних і управлінських працівниках [30, арк. 22, 25, 27, 41].

До компетенції “Галоркому” належало видання інструкцій, які б регламентували поведіння із місцевим західноукраїнським населенням на захоплених територіях. Вони вимагали організувати загальні збори і на них обирати ревкоми, а у містах – ради, яким і передавати владу на місцях. До участі у ревкомах залучали також поляків і євреїв [28, арк. 69]. Окремі інструкції “Галоркому” стосувалися діяльності партійного активу на окупованих поляками територіях [31, арк. 1].

1 серпня 1920 р. ЦК РКП(б) прийняв рішення створити Комуністичну партію Східної Галичини на чолі із В. Затонським, М. Бараном, М. Левицьким, К. Савричем, А. Баралем та ін. [32, с. 10–11]. 3 серпня 1920 р. Політбюро ЦК

КП(б)У продублювало рішення ЦК РКП(б) про утворення нелегального партійного центру у Галичині [33, арк. 1].

Фінансування утвореної партійної структури здійснювалося за рахунок невикористаних коштів “Галоркому”. Так, 26 вересня 1920 р. ліквідаційна комісія “Галоркому” передала ЦК КПСГ через М. Івашка як дотацію кошти в сумі 10 млн. крб. [29, арк. 147, 149]. 1 листопада 1920 р. для ЦК КПСГ партійний діяч передав дві валізи грошей у різній валюті на суму 16 912 502 крб. [25, арк. 178–179]. Частину коштів “Галоркому” в сумі 481 819,05 крб. передано для Галицького запасного куреня в Умані [34, арк. 2].

На наш погляд, сьогодні важко встановити обсяги фінансування ліворадикального руху в Західній Україні. Проте беззаперечним є той факт, що значну його частину склали кошти, скеровані більшовицьким урядом безпосередньо частину партійні структури чи опосередковано через міжнародні комуністичні організації. Окремі факти вказують на фінансування партійних та громадських організацій Західної України, що симпатизували ліворадикальній ідеології і перебували на радянській платформі.

У записці М. Лозинського, відомого політичного діяча, науковця, публіциста і перекладача, професора Українського Вільного Університету [35, с. 70–72], про організацію роботи в Західній Україні йшлося про необхідність виділити 1 тис. доларів США щомісяця для Української народної трудової партії. Він обґрунтовував необхідність створення центру в Празі та фінансування через нього рухів і течій, орієнтованих на радянську Україну, з фондом 3–5 тис. доларів щомісяця. Було висловлено пропозицію організувати різноманітні комітети за напрямками для роботи з масами, наприклад, комітет допомоги Науковому товариству імені Т. Шевченка, комітет допомоги рідній школі тощо [36, с. 59].

Радник, повноважного представництва СРСР у Варшаві М. Лебединця конкретизував плани надання допомоги Західній Україні. Він пропонував погодити кошторис у розмірі 121 930 доларів щорічно для зміцнення однієї із прокомуністичних партійних структур, підтримки журналу “Культура” та інших видатків [36, с. 60].

На думку сучасника, відомого громадського діяча І. Макуха, перехід Української соціал-демократичної партії (УСДП) на прокомуністичні позиції відбувся на фінансовій основі. Він стверджував, що деякі львівські провідники-адвокати зустрічалися з емісаром Х. Раковського, який для різних цілей без розписки передав їм значні кошти [37, с. 282].

Важливе місце у підтримці ліворадикального руху в Західній Україні займало Закордонне бюро допомоги (ЗБД). Ця структура організувала великі підпільні друкарні із значним запасом паперу, що мали розгорнути діяльність у разі виникнення війни. Окрім того, вони забезпечували мобільні запаси агітаційно-масової літератури, готували партійних робітників для діяльності в умовах війни та інтервенції, кадри для ведення партизанських дій, налагодили постачання літератури через чехословацько-польський кордон [38, арк. 2].

Підтримуючи ліворадикальний рух, радянський уряд впливав на суспільно-політичне життя в Західній Україні. Потужне фінансування зміцнювало позиції західноукраїнських комуністів, давало їм можливість використовувати для своєї діяльності низку інших партій та громадських об'єднань. Це спричинило повне несприйняття польською владою ліворадикальної ідеології, яка з огляду на її беззаперечну підтримку з боку сусідньої радянської держави загрожувала існуванню Польщі.

Опосередковане втручання більшовицького уряду в суспільно-політичне життя Польщі через ліворадикальні структури посилювала безпосередня участь у підготовці диверсійних загонів, постійно скеровуваних на Волинь. Упродовж

1921 – 1925 рр. тривали регулярні напади на панські й осадницькі маєтки, а то й на помешкання селян. Неодноразово такі загони вступали у відкриті сутички з поліцією і військом, руйнували телефонні й телеграфні лінії, мости [39, с. 18; 40, s. 4; 41, s. 4]. До середини листопада 1922 р. з радянської України через Збруч до Галичини проникло 8 кінних загонів, у кожному з яких налічувалося від 30 до 50 осіб [18, с. 40].

За даними департаменту Міністерства закордонних справ Польщі, між галицьким повстанським штабом і командувачем збройними силами України і Криму М. Фрунзе було досягнуто домовленості, згідно з якою “більшовики жертвували воєнну і матеріальну допомогу галичанам у випадку повстання у Галичині” [18, с. 40].

Окрім того, у прикордонних місцевостях серед населення систематично поширювались чутки про загальне антипольське повстання з визначальною роллю у ньому СРСР [42, арк. 1, 8, 13; 43, арк. 1–2].

Водночас радянський уряд на міжнародному рівні завжди висловлював турботу про українське населення, що опинилося у складі Польщі. Особливо гострою була реакція на рішення Ради послів Антанти від 14 березня 1923 р. про визнання за Польщею права на Східну Галичину: України радянський уряд виступив з протестом проти анексії від імені народу без опитування населення [18, с. 42]. Він вимагав від Польщі виконання 7 пункту Ризького договору про дотримання прав нацменшин [44, с. 3].

Західноукраїнська преса інформувала громадськість про те, що під час нарад II конгресу СРСР З. Каменєв у відповідь на звернення українських делегатів заявив, що Радянський Союз пильно стежить за станом справ національних меншин у Польщі [45, с. 2–3]. На Всеукраїнському виконавчому комітеті прийнято резолюцію у справі оборони закордонних братів [46, с. 2].

На IV Конгресі III Інтернаціоналу М. Бухарін у своїй промові акцентував увагу на неминучій війні із Польщею, підкреслюючи роль КПП: “Зрозуміло, що в разі війни цій партії разом з її братніми організаціями доведеться відіграти першорядну роллю” [47, с. 1]. Громадськість СРСР систематично висловлювала підтримку західноукраїнським ліворадикалам. Зокрема, загальні збори членів союзу текстильників Полтавщини 12 вересня 1925 р. протестували проти суду над С. Ланцуцьким і вимагали від польської влади його звільнення [48, арк. 7].

Польська влада усвідомлювала небезпеку для власної державності через просування комуністичної ідеології на захід. Вона вважала, що більшовики не заспокояться до тих пір, доки не перетворять Польщу на російську провінцію. Остерігаючись зростання військової могутності сусіда, водночас вона розуміла, що широка комуністична пропаганда у польському суспільстві і війську була не менш загрозовою [49, арк. 11–14].

Польська преса неодноразово посилювала ймовірну загрозу з боку СРСР для Польщі, оскільки, передруковуючи публікації європейських видань, акцентувала увагу на тому, що комунізм загрожує цілому світу, а насамперед – Польщі [50, s. 1]. За цих умов навіть звичайні маневри більшовицької армії у прикордонних територіях викликали настороженість у польському суспільстві [51, s. 1; 52, s. 1].

Втручання сусідньої радянської держави у внутрішні справи Польщі, активне просування комуністичної ідеології, чітко визначеної поляками як антидержавної, зумовлювало репресивну реакцію польської влади стосовно її провідників.

Отже, більшовицький уряд упродовж 1920-х рр., зважаючи на складні соціально-економічні умови повоєнного часу, прагнув здійснити революційні перетворення у Польщі. Для досягнення поставленої мети здійснювали підготовку партійних кадрів, які мали стати провідниками комуністичної

ідеології в Західній Україні та Польщі. Комуністи координували відправлення спеціально навчених таємних агентів, до завдань яких належало вести підривну антидержавну агітацію, провокувати масові протестні виступи проти влади, використовуючи народне невдоволення складним соціально-економічним становищем та проводити деструктивну роботу в військових формуваннях, скеровану на деморалізацію особового складу.

Радянська влада формувала та переправляла через кордон добре озброєні диверсійні загони, які відкрито протистояли польським силовим структурам, тероризували польське населення, поширювали слухи про неминучий прихід Червоної армії та об'єднання українського народу.

У суспільно-політичному середовищі Західної України на початку 1920-х рр. ліворадикальний рух займав провідні позиції: завдяки щедрому фінансуванню комуністи проводили активну пропаганду, друкували та розповсюджували агітаційну продукцію, залучали громадські, культосвітні та політичні організації для популяризації революційних цінностей. Перші особи СРСР на офіційному рівні завжди декларували підтримку українців, які становили національну меншину в Польщі, висловлювали занепокоєння з приводу порушення їх прав та обіцяли захист.

На наш погляд, очевидними є історичні паралелі окресленого періоду із сьогоденням України. Як і сто років тому, Росія прагне зберегти контроль над українськими землями та поширити свій вплив на європейські країни, використовуючи відпрацьовану методологію, але з урахуванням сучасних технологічних надбань. Ідеологічним прикриттям цього, на відміну від комуністичних, слугує сумнівний набір цінностей під назвою “русский мир”. З огляду на це перспективу подальших наукових студій становить вивчення поширення на територію сучасної України ворожої російської ідеології.

Список використаних джерел

1. *Mowa Lenina* // Dziennik Cieszyński. – 3 sierpnia 1920. – S. 3. 2. *Ленін В.* Повне зібрання творів: в 55-ти томах. – Т. 44. Червень 1921 – березень 1922 р. / В. І. Ленін; [пер. з рос. – 5-те вид]. – Київ: Політвидав України, 1974. – 702 с. 3. *Девятая конференция РКП(б), сентябрь 1920 года: протоколы / РКП(б); Ин-т марксизма-ленинизма при ЦК КПСС.* – Москва: Политиздат, 1972. – 489 с. 4. *Гетьманчук М. П.* Міжнародно-правова оцінка Ризького договору 1921 р. / М. П. Гетьманчук // Україна на етапі національно-державного відродження: Вісник Львів. політехнічного ін-ту. – 1992. – № 268. – С. 66–71. 5. *Ольшанский П. Н.* Советско-польские отношения 1918–1921 гг. Очерки истории советско-польских отношений 1917–1977 / Прохор Николаевич Ольшанский. – М.: Наука, 1979. – С. 76–96. 6. *Раковский Х.* Проти польських панів – все для перемоги: Промова на робітничому мітингу в Харкові, 9 травня / Х. Раковський. – Харків: Всеукраїнське вид-во, 1920. – 11 с. 7. *Witos W.* Wybór pism i mów / W. Witos. – Lwów: Wieś, 1939. – 324 s. 8. *ЦДАВО* України, ф. 2, оп. 1, спр. 676, 21 арк. 9. *Маніфест* Революційного комітету Польщі // Більшовик. – 26 серпня 1920. – С. 3. 10. *Grünberg K., Kozłowski S.* Historia polskiego ruchu robotniczego 1864–1918. Węzłowe zagadnienia / K. Grünberg, S. Kozłowski. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1962. – 696 s. 11. *ЦДАГО* України, ф. 6, оп. 1, спр. 8, 192 арк. 12. *ЦДАГО* України, ф. 6, оп. 2, спр. 2, 37 арк. 13. *ЦДАГО* України, ф. 9, оп. 1, спр. 53, 6 арк. 14. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 4, 56 арк. 15. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 10, 759 арк. 16. *Братство* по оружию. Braterstwo broni / Под общ. ред. П. А. Жилина, Э. Ядзяка. – Москва: Воениздат, 1975. – 383 с. 17. *Рудич Ф. М.* Історія КПЗУ: нове бачення проблем наукових досліджень / Ф. М. Рудич // Український історичний журнал. – 1989. – № 6. – С. 35–43. 18. *Васюта І. К.* Національно-визвольний рух у Західній Україні (1918–1939 рр.) / І. К. Васюта // Український історичний журнал. – 2001. – № 6. – С. 35–64. 19. *Карпенко Ю. О.* До питання про утворення КПЗУ / Ю. О. Карпенко // Український історичний журнал. – 1989. – № 2. – С. 63–70. 20. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 21, 17 арк. 21. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 47, 355 арк. 22. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 102, 13 арк. 23. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 107, 45 арк. 24. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 113, 576 арк. 25. *ЦДАГО* України, ф. 38, оп. 1, спр. 48, 201 арк. 26. *ЦДАГО*

України, ф. 37, оп. 1, спр. 20, 1 арк. 27. Держархів Тернопільської обл., ф. 231, оп. 1, спр. 1, 44 арк. 28. ЦДАГО України, ф. 37, оп. 1, спр. 1, 109 арк. 29. ЦДАГО України, ф. 37, оп. 1, спр. 19, 149 арк. 30. ЦДАГО України, ф. 37, оп. 1, спр. 15, 11 арк. 31. ЦДАГО України, ф. 38, оп. 1, спр. 24, 1 арк. 32. Сливка Ю. Ю. Сторінки історії КПЗУ / Ю.Ю. Сливка. – Львів: Каменяр, 1989. – 93 с. 33. ЦДАГО України, ф. 9, оп. 1, спр. 9, 3 арк. 34. ЦДАГО України, ф. 38, оп. 1, спр. 95, 5 арк. 35. Сухий О. Михайло Лозинський: Сторінки політичної біографії / О. Сухий // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – 2009. – Вип. 3. – С. 70–75. 36. Соляр І. Я. Радіофільство у Західній Україні (1920–ті рр.) / І. Я. Соляр // Український історичний журнал. – 2009. – №1. – С. 55–67. 37. Макух І. На народній службі. Спогади / Іван Макух. – К.: Основні цінності, 2001. – 572 с. 38. ЦДАГО України, ф. 6, оп. 2, спр. 221, 21 арк. 39. Кучерепа М. Національна політика Другої Речіпосполитої щодо українців (1919–1939 рр.) / М. Кучерепа // Україна – Польща: важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків “Українсько-польські відносини в 1918–1947 роках” Варшава, 22–24 травня 1997. – Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової. Об’єднання українців у Польщі, 1998. – 245 с. 40. *Z dalszych stron.* – * Łuck // *Dziennik Śląska Cieszyńskiego.* – 23 czerwca 1925. – S. 4. 41. *Z dalszych stron.* – * Luniniec // *Dziennik Śląska Cieszyńskiego.* – 24 czerwca 1925. – S. 4. 42. *Держархів* Волинської обл., ф. 1, оп. 2, спр. 1257, 20 арк. 43. *Держархів* Івано-Франківської обл. ф. 68, оп. 2, спр. 12, 20 арк. 44. Нова нота СРСР до Польщі // Діло. – 29 травня 1924. – С. 3. 45. Чого бояться // Діло. – 13 лютого 1924. – С. 2–3. 46. *Всеукраїнський* Виконком про Східну Галичину // Діло. – 29 квітня 1924. – С. 2. 47. *Польща і СРСР* // Діло. – 1 серпня 1928. – С. 1. 48. ЦДАВО України, ф. 2680, оп. 1, спр. 41, 194 арк. 49. ЦДАВО України, ф. 3523, оп. 1, спр. 3, 52 арк. 50. *Koalicja przeciw Sowietom?* // *Dziennik Śląska Cieszyńskiego.* – 17 czerwca 1925. – S. 1. 51. *Manewry Sowietkie* // *Dziennik Śląska Cieszyńskiego.* – 11 lipca 1925. – S. 1. 52. *Z pogranicza wschodniego* // *Dziennik Śląska Cieszyńskiego.* – 12 lipca 1925. – S. 1. 53. 4. Brzoza C., Sowa A. L. *Historia Polski 1918–1945* / C. Brzoza, A.L. Sowa. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2009. – 754 s. 54. *Гаркавенко І. Б., Карпенко О. Ю.* Перший досвід соціалістичного будівництва на західноукраїнських землях / І. Гаркавенко, Ю. Карпенко // Український історичний журнал. – 1990. – №8. – С. 117–120.

Владимир Мисько

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПАНСИЯ НА ТЕРРИТОРИИ ПОЛЬСКОГО ГОСУДАРСТВА (ПЕРВАЯ ПОЛОВИНА 1920-х ГГ.)

В статье проанализированы особенности распространения леворадикальной идеологии на территорию Польского государства на протяжении первой половины 1920-х годов. Охарактеризованы методы, способы и средства продвижения коммунистических ценностей большевистским правительством за границы Советского Союза.

Ключевые слова: коммунистическая идеология, леворадикальное движение, Польша, Западная Украина, пропаганда, большевистское правительство.

Volodymyr Misko

COMMUNIST EXPANSION IN THE POLISH STATE (FIRST HALF OF 1920S)

The article analyzes the features of the spread of leftist ideology in the territory of the Polish states during the first half of the 1920s. Characterized by means of methods that promote communist values Bolshevik government of the Soviet Union abroad.

Key words: Communist ideology, left-radical movement, Poland, Western Ukraine, propaganda, the Bolshevik government.